

Київський національний університет технологій та дизайну
**ЗАПОЧАТКУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЕПОХУ
СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ**

Університет – це давня і водночас сучасна форма навчального закладу вищої якості, що дає людині високий рівень освіти, практичних вмінь і навичок з опанованого фаху. Перші університети Середньовіччя виникли як співтовариства відомих викладачів та їхніх учнів. На початку своєї історії практично всі університети мали релігійне спрямування. В Західній Європі засновниками їх були релігійні ордени. Університети тоді зосереджувалися в монастирях, де навчання поєднувалося з молитвою.

У XII столітті були засновані Болонський університет (1088) та Тулуза. У цих навчальних закладах вивчали богослов'я, право та медицину. У 1200 р. у Франції засновано Паризький університет. В Англії були такі відомі школи, як Болонська юридична та Солериська медична. У XII ст. з'явилися й інші університети: Оксфордський, Кембріджський в Англії, Соломонський в Японії. З XIV ст. географія університетів розширюється. Набувають розвитку колегії (звідси-коледж). Спочатку так називалися гуртожитки студентів, але поступово колегії ставали центром знань, лекцій, диспутів. Заснована у 1257р. духовником французького короля Габеротом де Сорбон колегія, яка названа Сорбоною, помалу розрослася та так закріпила свій авторитет, що за її ім'ям став називатися весь Паризький університет. При церкві Св. Апостолів було створено вищу медичну школу. З розвитком шкіл та університетів розширився попит на книгу. У ранньому середньовіччі книга була предметом розкоші. З XII ст. книга стає більш дешевою, відкриваються міські майстерні по переписуванні книг, над якими працюють не монахи, а ремісники[3, с. 104-106].

Найдавнішими університетами вважаються Болонський, відомий своєю юридичною школою (започаткований 1088 р.) і Паризький, де гарною була підготовка богословів (започаткований близько 1150 р.). Саме

в Паризькому університеті вперше відбувся розподіл на факультети, які очолили декани. До початку XIII ст. з'явилися університети в Оксфорді та Кембриджі. Найкращою школою молодих лікарів вважалася Салернська школа медицини. У XV ст. в Європі діяло більш як 60 університетів, із них до 25 — в Італії, більш як 20 у Франції, решта — в Німеччині, Англії, Іспанії, Богемії (Чехії), Польщі. Єдиний освітній простір, про який так мріють активісти Болонського процесу, зародився у Європі вже у ті часи. Острівці ученості — університети — об'єднувалися між собою нерозривними зв'язками. Юнак із далекої Швабії міг провчитися рік-два у Празі, потім вирушити до Парижа, одержати там диплом і влаштуватися викладачем у будь-якій вищій школі західного християнства.

З історичного погляду ідея університетської автономії не є новою і невідомою. Навпаки. Словом “universita” в середні віки називали товариства, купецькі гільдії, торгово-промислові цехи та деякі інші корпоративні об'єднання. Відповідно до цього навчальні заклади -“вільні школи”, - що тоді виникли, стали називати “universitas magistrorum et scholarium” (корпорація викладачів та студентів). Цікавим є те, що перші університети були самоврядувальними організаціями, які мали повну незалежність від міських та інших магістратів і церкви [3. С.221-222].

Навчальна програма зазвичай розписувалася на цілий рік. Семестри вперше з'явилися в Німеччині наприкінці XV ст. Щоправда, умовно існували два навчальних періоди: великий — від середини вересня — жовтня до Великодня і малий — від великодніх канікул до середини липня. Навчальних курсів як таких не існувало. Студенти слухали не курс, а певну книгу. Лекції поділялися на ординарні (важливі, обов'язкові) та екстраординарні (додаткові). Перші читалися вранці, другі — після обіду й на свята. Обстановка на ординарних лекціях була суворою: заборонялося переривати лекцію запитаннями, лектор мав носити формене вбрання. За запізнення або пропуск занять стягувався штраф, причому не лише з лінивого студента, а й із несумлінного викладача. За два тижні пропусків

без поважної причини студента могли не допустити до іспиту. Читання лекцій «із папірця» не схвалювалося. Вимагалось, аби мова викладачів була живою і вільною. За диктування ж могли позбавити права викладання на рік.

Незважаючи на зусилля окремих учених, університети переважно не пробуджували у студентах інтересу до вивчення реальної історії та світобудови. Схоластична традиція церковних шкіл перекочувала і до школи вищої. «Підпорядкування» всіх наук богослов'ю, консервація традицій сильно гальмували науковий прогрес. Власна думка, нові ідеї у ті часи цікавили небагатьох, а тлумачення, що відрізнялося від загальноприйнятого, могло здатися небезпечною єрессю. Богословські науки склалися переважно з мертвого тягаря непов'язаних фактів, окремих положень. Історія являла собою або збірку легенд, або ж сухий перелік імен і дат. Фізика, анатомія викладалися уможлядно, без лабораторних дослідів і наочних демонстрацій. Відомо, що перший скелет був придбаний Гейдельберзьким університетом лише 1559 р. — як велика рідкість.

Жодних письмових робіт у Середньовіччі не існувало. Практичні заняття відбувалися у формі репетицій і диспутацій. На репетиціях студенти повторювали пройдений матеріал, відповідали на запитання, пов'язані з текстом. А на диспутаціях вони мали навчитися оперувати логічними поняттями і вдосконалити свою красномовність під час ученого спору. У цих спорах істина народжувалася рідко. Головне — довести будь-яке твердження будь-яким способом, потренуватися у нанизуванні слів.

Мовою ученого західнохристиянського світу була латина. Говорити і писати студентам дозволялося лише нею.

Відносини між студентами і викладачами, взаємні права й обов'язки регулював статут, розроблений самими студентами. Ректор університету майже завжди обирався останніми з власного ж середовища. Звісно, це була людина зріла й досвідчена, зазвичай нижчого духовного сану.

Професорів також спочатку обирали, але потім місто почало надавати їм офіційне робоче місце з платнею, а крім того, житло і навіть громадянство.

До того як посаду професора почало оплачувати місто, викладачі жили на гроші, одержані за читання лекцій. Студенти відігравали роль наймачів, укладаючи з ученим договір про оплату освітніх послуг та приміщення для занять. До речі, загальні аудиторії з'явилися в університетах далеко не відразу. Болонські професори, наприклад, збирали студентів у себе вдома. Пізніше зали для проведення лекцій почали орендувати у городян. Гонорар за лекції міг обумовлюватися окремо для кожного слухача або ж бути однаковим для всіх. Він мав назву *pastus* — «пожива». Не всім лекторам вдавалося «живитися» досхочу. Якщо до уславлених професорів учні йшли з охотою, то менш відомих просто ігнорували. Хоча за одержання хабара могли звільнити з посади, гроші й подарунки на іспитах бралися охоче. У XV ст. у Лейпцигу факультет артистів, аби збільшити свої доходи, роздавав учені ступені недостойним особам. А в Кельні професори так розлінилися ходити на лекції, що посилали замість себе представників. Щоправда, перед смертю грішники щиро каюлися у злі, заподіяному студентам[1, с. 143-144].

Студентство Середньовіччя було досить строкатим. Багаті й бідні, працюючі й ледачі, скромники та шибайголови. Старанні й успішні — а таких було небагато — ставали юристами, медиками, офіційними світськими та церковними читцями, посадовими особами для державних установ. Решта «забивала» на навчання, осідаючи у трактирах і на вулицях[4, с. 201-203].

Покращило ситуацію створення перших гуртожитків — колегій і бурс, які надавали спальне місце, харчування і утримання бідним студентам. До речі, слово «бурса» (у буквальному перекладі — «гаманець») спочатку означало одне місце в гуртожитку та суму, що виділялася на кожного студента. Із часом у колегіях почали жити не лише бідняки, а й усі студенти. Той, хто наймав житло десь на стороні, вважався

таким, що не належить до студентської громади. Проживати і харчуватися в бурсі виявилося дешевше, тому вигоду швиденько оцінили й багатії. У бурсі існували свої суворі правила. Не можна було виходити з будівлі без дозволу, ночувати поза межами навчального закладу, носити неформене вбрання, говорити не латиною. Носіння зброї, азартні ігри, залицяння до вуличних дівок каралося штрафом, ув'язненням або вигнанням з університету — залежно від тяжкості провини. Убоге утримання і суворі правила давали підстави для протестів і заворушень. У результаті колегії перетворилися на «житла неробства і гріхів» [2, с. 161].

ЛІТЕРАТУРА

1. История педагогики и образования /Под ред. А.И.Пискунова. – М.: ТЦ Сфера, 2001. – 512 с.
2. Історія педагогіки / За ред. М.В.Левківського. – Харків: “ОВС”, 2002.- 240 с.
3. Константинов Н.А., Медынский Е.Н., Шибаета М.Ф. История Педагогіки: Учебник для педвузов. М., 1966.
4. Кравець В. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва. Навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів . – Тернопіль, 1996. – 436 с.